YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2026-yil 1-son

VOLUME 10 / ISSUE 1 / 2026
DOI: HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1.

ISSN 2181-919X
E-ISSN 2181-1148
DOI: HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova,
X. Yuldasheva

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2026-yil 25-martda bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 23,5
Adadi: 100. Buyurtma: № 46.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS'UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot markazi direktori

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

Y. Kanyazov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori, yuridik fanlar nomzodi

J. Tashkulov – Fanlar akademiyasi Davlat va huquq instituti bo'lim boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

U. To'xtasheva – Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

M. Yasan – Balikesir universiteti Huquq fakulteti professori (Turkiya)

S. Ma'mun – Islam Negeri universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

Sh. Asadov – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi Yuridik ta'lim va sud-ekspertiza boshqarmasi boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

I. Ergashev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

M. Aminjonova – O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi Qonunchilik ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish kafedrasi dotsenti, yuridik fanlar doktori

M. Raximov – Toshkent davlat yuridik universiteti Tadqiqot markazi boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

I. Djurayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

F. Maxmudov– Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Kadirova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho'basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

I. Yakubova – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellektual mulk huquqi sho'basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti sho'basi professori, pedagogika fanlari nomzodi

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова,
Х. Юлдашева

Корректор:
М. Турсунов

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию 25.03.2026.
Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 23,5. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 46.

Лицензия типографии
от 29.11.2023 № 174626.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – ректор Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

З. Эсанова – проректор Ташкентского государственного юридического университета по научной работе и инновациям, доктор юридических наук, профессор

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – директор Редакционно-издательского центра Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Е. Каньязов – директор Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, кандидат юридических наук

Ж. Ташкулов – заведующий отделом Института государства и права Академии наук, доктор юридических наук, профессор

У. Тухташева – заместитель директора Агентства по противодействию коррупции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

М. Ясан – профессор юридического факультета Университета Балыкесир (Турция)

С. Маъмун – преподаватель Исламского государственного университета (Индонезия)

Ш. Асадов – начальник управления юридического образования и судебной экспертизы Министерства юстиции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

И. Эргашев – профессор сектора административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ж. Нематов – профессор сектора административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

М. Аминжонова – доцент кафедры организации контроля за исполнением законодательства Правоохранительной академии Республики Узбекистан, доктор юридических наук

М. Рахимов – начальник Центра исследований Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

И. Джураев – заведующий сектором судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

О. Нарзуллаев – профессор сектора экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ф. Махмудов – заместитель директора Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, доцент

М. Кадирова – и.о. профессора сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Якубова – и.о. профессора сектора права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Мухамеджанов – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Ниязова – профессор сектора узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат педагогических наук

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova,
Kh. Yuldasheva

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Publishing department addess:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.03.2026.
Paper size: A4.
Cond.p.f: 23,5.
Units: 100. Order: № 46.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Director of the Publishing and Editorial Center of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Y. Kanyazov – Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Candidate of Legal Sciences

J. Tashkulov – Head of the Department of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences, Doctor of Law, Professor

U. Tuxtasheva – Deputy Director of the Anti-Corruption Agency, Doctor of Law, Professor

M. Yasan – Professor of the Faculty of Law, Balikesir University (Turkey)

S. Ma'mun – Lecturer at Universitas Islam Negeri (Indonesia)

Sh. Asadov – Head of the Department of Legal Education and Forensic Examination of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

I. Ergashev – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

J. Nematov – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

M. Aminjonova – Associate Professor of the Department of Organization of Control over the Execution of Legislation of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

M. Rakhimov – Head of the Research Center of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

I. Djuraev – Head of the Department of Jucidiary, Advocacy and Law Enforement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

O. Narzullaev – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

F. Makhmudov – Deputy Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Doctor of Law, Associate Professor

M. Kadirova – Acting Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Yakubova – Acting Professor of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Mukhamedjanov – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Niyazova – Professor of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **ALLAMBAYEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqishda ma'muriy ogohlantirish jazosini qo'llash istiqbollari

21 **SULTANOV RAHMON AVALBOYEVICH**
Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda davlat boshqaruvini raqamlashtirish

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

28 **G'ULOMOV AKMALJON SHUKURILLAYEVICH**
Yangi Fuqarolik kodeksida "farqlash qobiliyati"ni mustahkamlash zaruriyati

34 **INOYATOVA SOXIBA FAZILOVNA**
Fuqarolik huquqlarini himoya qilishning fuqarolik huquqi kategoriyasi sifatidagi tizimli talqini

50 **MAMADIYEV ABROR ABDURAXMON O'G'LI**
Kompensatsiyaning fuqarolik-huquqiy tabiatiga oid ilmiy qarashlar

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

60 **ODILOVA SITORA BOBIR QIZI**
Sud amaliyotida protsessual muddatlar buzilishi va sud qarorlarini bekor qilish

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

69 **NISHONOV ABDULLOH UBAYDULLOH O'G'LI**
Muhofaza zonalari hududidagi yer uchastkalaridan foydalanishning huquqiy tartibini takomillashtirish

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

79 **JUMANIYOZOVA ZARNIGOR MAXAMMADI QIZI**
Odam savdosi jinoyatining obyekti va predmeti: jinoyat-huquqiy tahlil

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

90 **MADAMINOVA DURDONA ISKANDAROVNA**
Migratsion jarayonlarni huquqiy tartibga solish muammolari: AQSH misolida

105 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Giyohvandlikka qarshi kurashish xavfsizligi strategiyalarida sun'iy intellektning innovatsion algoritmlari

113 **MAXAMATOV MAXMUD MAXAMATAMINOVICH**
Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilishning zamonaviy tendensiyalari va O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari

122 **XODJAYEVA AZIZA BAXTIYOROVNA**
Barqaror qishloq xo'jaligini xalqaro huquqiy tartibga solish: O'zbekistonda FAO va IFAD modeli

131 **XOLMIRZAYEVA SHOXISTA ARZIQUL QIZI**
Migratsiya bo'yicha xalqaro tashkilot doirasida noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish masalalari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

139 **MIRZAYEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH**
Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida sun'iy intellektni joriy etishning tashkiliy omillari

150 **MUSASHAYXOV KARIMJON XUSANXANOVICH**
Professional sport sohasidagi ma'muriy boshqaruv jarayonlarida korrupsiyaviy omillar: muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

159 **AHMADOV ALIMARDON AXMADOVICH**
Aktivlarni qaytarish va korrupsiyani idrok qilish indeksi o'rtasidagi bog'liqlik: Yaponiya tajribasi hamda O'zbekistonda qo'llash imkoniyati

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

175 **MUHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA, MAMASOLIYEV SAIDAKMAL SAIDAKBAROVICH**
Inson huquqlari avlodlari nazariyasining rivojlanishi: an'anaviy huquqlardan raqamli huquqlarga o'tish masalalari

186 **ODILOV JAMSHID BOBIRMIRZO O'G'LI**
Inson ekologik huquqlarini ta'minlashning xalqaro huquqiy jihatlari

195 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**
Ilm va adolatga sodiqligi bilan e'zoz topgan huquqshunos (Mamlakat Vosiqovaning yorqin xotirasiga bag'ishlanadi)

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 **АЛЛАМБАЕВ ЖАВЛОНБЕК РУСТАМОВИЧ**
Перспективы применения предупреждения как меры административного наказания при рассмотрении дел об административных правонарушениях

21 **СУЛТАНОВ РАХМОН АВАЛБОЕВИЧ**
Цифровизация государственного управления в обеспечении продовольственной безопасности

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

28 **ГУЛОМОВ АКМАЛЖОН ШУКУРИЛЛАЕВИЧ**
Необходимость закрепления «способности к различению» в новом Гражданском кодексе

34 **ИНОЯТОВА СОХИБА ФАЗИЛОВНА**
Системное осмысление защиты гражданских прав как категории гражданского права

50 **МАМАДИЕВ АБРОР АБДУРАХМОН УГЛИ**
Научные взгляды на гражданско-правовую природу компенсации

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

60 **ОДИЛОВА СИТОРА БОБИР КИЗИ**
Нарушение процессуальных сроков в судебной практике и отмена судебных решений

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

69 **НИШОНОВ АБДУЛЛОХ УБАЙДУЛЛОХ УГЛИ**
Совершенствование правового режима использования земельных участков в границах охранных зон

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВ

79 **ЖУМАНИЁЗОВА ЗАРНИГОР МАХАММАДИ КИЗИ**
Объект и предмет преступления торговли людьми: уголовно-правовой анализ

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

90 **МАДАМИНОВА ДУРДОНА ИСКАНДАРОВНА**
Проблемы правового регулирования миграционных процессов: на примере США

105 **МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ**
Инновационные алгоритмы искусственного интеллекта в стратегиях антинаркотической безопасности

113 **МАХАМАТОВ МАХМУД МАХАМАТАМИНОВИЧ**
Современные тенденции защиты персональных данных и перспективы совершенствования законодательства Узбекистана

122 **ХОДЖАЕВА АЗИЗА БАХТИЁРОВНА**
Международно-правовое регулирование устойчивого сельского хозяйства: модель FAO и IFAD в Узбекистане

131 **ХОЛМИРЗАЕВА ШОХИСТА АРЗИКУЛ КИЗИ**
Вопросы противодействия незаконной миграции в рамках Международной организации по миграции

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

139 **МИРЗАЕВ РАХМАТУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ**
Организационные факторы внедрения искусственного интеллекта в сфере противодействия коррупции

150 **МУСАШАЙХОВ КАРИМЖОН ХУСАНХАНОВИЧ**
Коррупционные факторы в процессах административного управления в сфере профессионального спорта: проблемы и пути их устранения

159 **АХМАДОВ АЛИМАРДОН АХМАДОВИЧ**
Взаимосвязь между возвратом активов и индексом восприятия коррупции: опыт Японии и перспективы применения для Узбекистана

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

175 **МУХИТДИНОВА ФИРЮЗА АБДУРАШИДОВНА, МАМАСОЛИЕВ САИДАКМАЛ САИДАКБАРОВИЧ**
Развитие теории поколений прав человека: проблемы перехода от традиционных прав к цифровым

186 **ОДИЛОВ ЖАМШИД БОБИРМИРЗО УГЛИ**
Международно-правовые аспекты обеспечения экологических прав человека

195 **РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ**
Юрист, удостоенный признания за преданность науке и справедливости (посвящается светлой памяти Мамлакат Восиковой)

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

11 **ALLAMBAEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Prospects for the application of an administrative warning penalty when considering cases of administrative offenses

21 **SULTANOV RAHMON AVALBOYEVICH**
Digitalization of public administration in ensuring food security

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

28 **GULOMOV AKMALJON SHUKURILLAYEVICH**
The necessity of strengthening “Discernment capacity” in the new Civil Code

34 **INOYATOVA SOKHIBA FAZILOVNA**
Systematic reflection of civil rights protection as a category of civil law

50 **MAMADIEV ABROR ABDURAKHMON UGLI**
Scientific views on the civil-legal nature of compensation

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

60 **ODILOVA SITORA BOBIR KIZI**
Violation of procedural time limits in judicial practice and the annulment of court decisions

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

69 **NISHONOV ABDULLOH UBAYDULLOH UGLI**
Improvement of the legal procedure for the use of land plots in the territory of protected zones

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

79 **JUMANIYOZOVA ZARNIGOR MAKHAMMADI KIZI**
The object and subject of human trafficking: a criminal-legal analysis

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

90 **MADAMINOVA DURDONA ISKANDAROVNA**
Problems of legal regulation of migration processes: the example of the USA

105 **MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Innovative artificial intelligence algorithms in anti-drug security strategies

113 **MAKHAMATOV MAKHMUD MAKHAMATAMINOVICH**
Modern trends in personal data protection and prospects for improving the legislation of Uzbekistan

122 **KHODJAEVA AZIZA BAKHTIYOROVNA**
International legal regulation of sustainable agriculture: the FAO and IFAD model in Uzbekistan

131 **XOLMIRZAYEVA SHOHKISTA ARZIQUL KIZI**
Issues of combating illegal migration within the framework of the international organization for migration

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

139 **MIRZAEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH**
Organizational factors of implementing artificial intelligence in the field of anti-corruption

150 **MUSASHAYKHOV KARIMJON KHUSANKHANOVICH**
Corruption factors in administrative management processes in the field of professional sports: problems and ways to eliminate them

159 **AHMADOV ALIMARDON AKHMADOVICH**
The nexus between asset recovery and corruption perceptions index: Japan's experience and implications for Uzbekistan

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

175 **MUKHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA, MAMASOLIYEV SAIDAKMAL SAIDAKBAROVICH**
Development of the human rights generation theory: issues of transition from traditional rights to digital rights

186 **ODILOV JAMSHID BOBIRMIRZO UGLI**
International legal aspects of ensuring human environmental rights

195 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
A Jurist Honored for Her Commitment to Science and Justice
(Dedicated to the bright memory of Mamlakat Vosiqova)

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

Kelib tushgan / Получено / Received: 10.12.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 05.03.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.03.2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.rols.2025.10.1./UCKE9542
UDC: 349.6(045)(575.1)

MUHOFAZA ZONALARI HUDUDIDAGI YER UCHASTKALARIDAN FOYDALANISHNING HUQUQIY TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o‘g‘li,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ekologiya huquqi sho‘basi katta o‘qituvchisi,
yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9978-9755
e-mail: abdullohnishonov007@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida muhofaza zonalari hududlarida yer uchastkalaridan foydalanishni huquqiy tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlari tizimli yoritilgan. Tadqiqotda amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar majmuasi, ularning o‘zaro muvofiqligi hamda huquqni qo‘llash amaliyotidagi muammolar chuqur tahlil qilingan. Xususan, muhofaza zonalarining huquqiy maqomi, tashkil etishdan ko‘zlangan maqsadlar, chegaralarni belgilash tartibi va foydalanishdagi cheklovlar Yer kodeksi, Shaharsozlik kodeksi hamda sohaga oid maxsus qonunlar asosida izohlangan. Shuningdek, suv havzalari va sohilbo‘yi hududlarida noruda materiallarning noqonuniy qazib olinishi ekologik xavfsizlik va yer resurslariga jiddiy tahdid sifatida baholanadi. Davlat organlari faoliyatida nazorat va monitoring mexanizmlari samaradorligining pastligi sohadagi asosiy muammo sifatida ko‘rsatilib, huquqni qo‘llash amaliyotini takomillashtirish hamda javobgarlik choralarini kuchaytirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ilgari surilgan. Taklif etilgan yondashuvlar yer resurslaridan barqaror foydalanishni ta’minlash va boshqaruv organlari o‘rtasida axborot almashinuvini raqamlashtirishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari amaliyotchi yuristlar, davlat xizmatchilari va tadqiqotchilar uchun metodik manba bo‘lib xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *yer qonunchiligi, ekologik xavfsizlik, huquqiy tartib, yer uchastkalari, muhofaza zonalari, suvni muhofaza qilish zonasi, sohilbo‘yi hududi, noruda materiallar, xorij tajribasi*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ В ГРАНИЦАХ ОХРАННЫХ ЗОН

Нишонов Абдуллох Убайдуллох угли,
доктор философии по юридическим наукам,
старший преподаватель сектора экологического права
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. *В данной статье системно освещаются теоретические и практические аспекты правового регулирования использования земельных участков в границах охранных зон в Республике Узбекистан. В рамках исследования проведён углублённый анализ действующих нормативно-правовых актов, их взаимосогласованности, а также*

проблем правоприменительной практики. В частности, на основе Земельного кодекса, Градостроительного кодекса и специальных отраслевых законов раскрываются правовой статус охранных зон, цели их установления, порядок определения границ и ограничения в использовании земельных участков. Кроме того, незаконная добыча нерудных материалов в акваториях и прибрежных территориях оценивается как серьёзная угроза экологической безопасности и состоянию земельных ресурсов. В качестве одной из ключевых проблем отмечается недостаточная эффективность механизмов контроля и мониторинга в деятельности государственных органов. В связи с этим выдвигаются научно обоснованные предложения, направленные на совершенствование правоприменительной практики и усиление мер ответственности. Предложенные подходы ориентированы на обеспечение устойчивого использования земельных ресурсов и цифровизацию обмена информацией между органами управления. Результаты исследования могут быть использованы в качестве методической базы для практикующих юристов, государственных служащих и исследователей.

Ключевые слова: *земельное законодательство, экологическая безопасность, правовой режим, земельные участки, охранные зоны, водоохранная зона, прибрежная территория, нерудные материалы, зарубежный опыт*

IMPROVEMENT OF THE LEGAL PROCEDURE FOR THE USE OF LAND PLOTS IN THE TERRITORY OF PROTECTED ZONES

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh ugli,
Senior Lecturer of the Department of Environmental Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. *This article systematically covers the theoretical and practical aspects of legal regulation of land use in the territories of protected zones in the Republic of Uzbekistan. The study thoroughly analyzes the current set of regulatory legal acts and their mutual compliance, as well as problems in law enforcement practice. In particular, the legal status of protected zones, the purposes of their creation, the procedure for establishing boundaries, and restrictions on their use are explained on the basis of the Land Code, the Urban Planning Code, and special laws in this area. Also, the illegal extraction of non-metallic materials in reservoirs and coastal areas is assessed as a serious threat to environmental safety and land resources. The low effectiveness of control and monitoring mechanisms in the activities of state bodies is indicated as the main problem in the field, and scientifically based proposals have been put forward to improve law enforcement practice and strengthen liability measures. The proposed approaches are aimed at ensuring the sustainable use of land resources and the digitalization of information exchange between management bodies. The research results serve as a methodological resource for practicing lawyers, civil servants, and researchers.*

Keywords: *land legislation, environmental safety, legal order, land plots, protection zones, water protection zone, coastal zone, non-metallic materials, foreign experience*

Kirish

Yer resurslaridan oqilona foydalanish va ularni muhofaza qilish zamonaviy huquqiy tartibotning eng dolzarb yoʻnalishlaridan biridir. Xususan, muhofaza zonalari hududidagi ekologik xavfsizlikni ta’minlash, sanoat infratuzilmasi barqarorligi va tabiiy resurslarni saqlashda strategik ahamiyat kasb etadi. Biroq koʻplab davlatlar qatorida Oʻzbekistonda ham muhofaza zonalarining chegaralarini belgilash, ularni yuritish tartibi hamda foydalanishdagi cheklovlar boʻyicha tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Global tajriba shuni koʻrsatadiki, daryo havzalari, sohilboʻyi

hududlari, elektr tarmoqlari, temiryo'l infratuzilmasi va boshqa muhandislik-kommunikatsiya obyektlari atrofidagi zonalardan noqonuniy foydalanish ekologik degradatsiya, eroziya hamda texnogen xavflarning kuchayishiga olib keladi. Masalan, Buyuk Britaniya va Germaniyada *SMP (Shoreline Management Plan)* va *Water Framework Directive* kabi yondashuvlar muhofaza zonalarini boshqarishning qat'iy standartlarini yaratgan. Aksariyat rivojlanayotgan mamlakatlarda esa bu borada aniq reyestr, raqamli monitoring va samarali nazorat mexanizmlarining yetishmasligi asosiy to'siq bo'lib qolmoqda.

O'zbekistonda muhofaza zonalariga oid huquqiy normalar mavjud bo'lishiga qaramay, amaliyotda idoralararo ma'lumot almashinuvining sustligi, hududiy reyestrlarning to'liq shakllantirilmaganligi va nazorat mexanizmlarining yetarsizligi kutilgan samarani bermayapti. Ayniqsa, suv obyektlari, temiryo'l va elektr tarmoqlari atrofidagi muhofaza zonalarida yer uchastkalarini o'zboshimchalik bilan egallash hamda noqonuniy qurilishlarni amalga oshirish holatlari ko'p kuzatilmoqda. Bunday holatlar Yer kodeksining 8-moddasida belgilangan yer toifalarining bo'yicha maxsus huquqiy rejimini buzish bilan birga, tabiiy resurslar, ekologik muhit va infratuzilma xavfsizligiga jiddiy tahdid solmoqda (Uzakova, 2025). Shu bois ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – muhofaza zonalari doirasidagi yer uchastkalaridan foydalanishning huquqiy tartibini tahlil qilish, qonunchilikdagi bo'shliqlarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Ishda milliy qonunchilik, xalqaro standartlar va institutsional boshqaruv modelining samaradorligi qiyosiy tahlil qilinadi. Shuningdek, tadqiqot doirasida muhofaza zonalarining yagona elektron reyestrini yaratish, normativ-cheklovlarni unifikatsiya qilish va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha konseptual yondashuvlar ilgari suriladi.

Metodlar

Tadqiqot muhofaza zonalaridagi yer uchastkalaridan foydalanishning huquqiy tartibini baholash va uni takomillashtirishga oid takliflar ishlab chiqishga yo'naltirilgan bo'lib, unda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

– Yer kodeksi, Suv kodeksi, ekologik xavfsizlikka oid qonunlar va muhofaza zonalarini belgilovchi hukumat qarorlari tizimli o'rganildi. Bunda normativ hujjatlardagi huquqiy bo'shliqlar va amaliyotda uchrayotgan muammolar aniqlandi;

– Buyuk Britaniya, Germaniya va boshqa rivojlangan davlatlar tajribasi, xususan, *SMP (Shoreline Management Plan)* va *Water Framework Directive* kabi xalqaro standartlar bilan qiyosiy tahlil amalga oshirildi. Samarali xorijiy mexanizmlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish imkoniyatlari baholandi;

– Ekologiya va iqlim o'zgarishi milliy qo'mitasi, Suv xo'jaligi, Energetika vazirliklari, "O'zbekiston temir yo'llari" AJ hamda mahalliy davlat hokimiyati organlarining vakolatlari tahlil qilindi. Idoralararo ma'lumot almashinuvi va nazorat mexanizmlaridagi tizimli uzilishlar aniqlanib, muvofiqlashtirishning yangi modellari ishlab chiqildi.

Natijalar

Mazkur tadqiqotning obyekti sifatida muhofaza zonalaridagi yer uchastkalaridan foydalanish hamda ushbu sohadagi huquqbuzarliklar tizimi belgilandi. Shu nuqtayi nazardan, amalga oshirilgan dinamik tahlil yerlarni o'zboshimchalik bilan egallab olish holatlari, huquqbuzarliklar tarkibi va ularni bartaraf etish amaliyotining statistik ko'rsatkichlari asosida olib borildi.

Umumlashtirilgan xulosalarga ko'ra, tadqiqot obyektini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar – noqonuniy yer egallash, jarimalar va jinoyat ishlari soni, shuningdek, noqonuniy qurilishlar hajmi – O'zbekistonda muhofaza zonalarining huquqiy tartibga solinishi hozirgi bosqichda *yuqori xavfli* va barqaror emas-

ligini ko'rsatmoqda. Xususan, 2024-yildagi keskin o'sish va 2025-yildagi nisbiy pasayish (biroq 2023-yil darajasidan yuqoriligi) shuni tasdiqlaydiki, qisqa muddatli ma'muriy choralar muammoni vaqtincha yumshatishi mumkin.

Tizimli islohotlar – yagona elektron reyestr, GIS-monitoring, zonal kategoriyalash va muddatli foydalanish instituti joriy etilmas ekan, vaziyatda barqaror ijobiy o'zgarishga erishib bo'lmaydi. Binobarin, mazkur dinamik tahlil maqolada ilgari surilgan takliflarning nafaqat nazariy, balki kechiktirib bo'lmas amaliy zarurat ekanini asoslaydi. Faqat raqamli monitoring va huquqiy unifikatsiya orqali muhofaza zonalarida huquqbuzarliklarni kamaytirish hamda yer resurslaridan ekologik xavfsiz foydalanishni ta'minlash imkoniyati mavjud.

Muhokama

R. Ballinger (2005) qirg'oqbo'yi hududlarini boshqarishga doir tadqiqotlarida muhofaza zonalarini shunchaki "cheklovlar majmuasi" sifatida emas, balki iqtisodiy faoliyat va ekologik xavfsizlik o'rtasidagi muvozanat modeli sifatida talqin qiladi. Muallifning *"Coastal Zone Management: Principles and Practice"* asarida hududlarni cho'kish xavfi, eroziya, infratuzilma xavfsizligi va iqlim risklari asosida differensial zonalarga ajratish hamda huquqiy rejimlarni xavf darajasiga qarab belgilash zarurligi ilmiy asoslab berilgan (Kenjaev, 2024).

Ballinger yondashuvining O'zbekiston uchun dolzarb bo'lgan fundamental jihatlari quyidagilardan iborat:

– "Suv–yer–transport–ekologiya" tizimlarini yagona tarmoqlararo model sifatida boshqarish;

– ma'lumotlar va nazorat tizimini GIS asosida yuritish;

– qarorlar qabul qilish jarayoniga mahalliy hamjamiyat va manfaatdor tomonlarni jalb etish.

Ushbu tamoyillarni O'zbekistonning muhofaza zonalari boshqaruviga ekstrapolyatsiya qilgan holda shuni xulosa qilish mumkinki, amaldagi tizimda zonalar ko'proq "statik taqiqlovchi hudud" sifatida talqin etilmoqda. Biroq ijtimoiy-iqtisodiy omillar va ekologik barqarorlikni birlashtiruvchi kompleks, dinamik boshqaruv modeli hali yetarlicha shakllanmagan.

P. Vormeyer o'zining *"Kommunales Flächenmanagement und Schutzgebietssysteme"* asarida muhofaza zonalarini boshqarishda munitsipal (mahalliy) darajadagi boshqaruv rolini markazga qo'yadi (Vormeier, 2017; Kazakov et al., 2022). Muallifning asosiy g'oyasiga ko'ra, maxsus rejimli hududlarga (shu jumladan, muhofaza zonalari) oid barcha cheklov va ruxsatlar kommunal rejalashtirish huquqi bilan o'zaro uyg'unlashgan bo'lishi hamda zonalar bo'yicha kadastr va GIS asosida yagona reyestr yuritilishi shart. Vormeyer noqonuniy qurilishlar va yer egallash holatlarining ko'pchiligi "huquqiy bo'shliq" tufayli emas, balki aholi va tadbirkorlarga hududning huquqiy maqomi haqida aniq, tushunarli va ochiq axborot yetib bormasligi oqibatida yuzaga kelishini ta'kidlaydi.

Bu yondashuv O'zbekiston sharoiti uchun ham o'ta dolzarbdir: muhofaza zonalari bo'yicha elektron reyestrlarning shakllanmaganligi, xaritalash ishlarining yakuniga yetkazilmaganligi hamda biznes subyektlari uchun axborot shaffofligining pastligi natijasida zonal rejimlar ko'pincha deklarativ xarakterga ega bo'lib, amaliyotda "qog'ozdagi cheklov" bo'lib qolmoqda.

Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yil davomida noqonuniy qum-shag'al qazib olish bilan bog'liq 303 ta holat aniqlanib, 268 nafar shaxsga nisbatan 68 mlrd so'm miqdorida jarima qo'llangan. Shundan 42 ta holat bo'yicha tabiatga yetkazilgan 45 mlrd so'm zarar yuzasidan jinoyat ishlari qo'zg'atilgan (Kholdorov et al., 2023). Mazkur ko'rsatkichlar suv havzalari va ularning muhofaza zonalarida o'rnatilgan moratoriy hamda cheklovlar qabul qilingani bo'lsa-da, ularning ijrosini ta'minlovchi nazorat mexanizmlari amalda yetarli darajada samarali emasligini tasdiqlaydi.

Elektr tarmoqlari muhofaza zonalaridagi holat ham tizimli muammolar mavjudligidan dalolat beradi. Xususan, Buxoro viloyatidagi o'rganishlar natijasida 750 ta noqonuniy bino va inshoot aniqlangan bo'lib, shundan 396 tasi 35/110 kV hamda 354 tasi 220 kV kuchlanishli havo tarmoqalri zonalariga to'g'ri keladi. Sudlar tomonidan ushbu obyektlarning faqat 249 tasini (jami aniqlangan obyektlarning qariyb 33 foizi) majburiy buzish haqida qarorlar qabul qilinganligi nazorat organlari, sud amaliyoti va ijro tizimi o'rtasida sezilarli "funksional uzilishlar" mavjudligini ko'rsatmoqda (Jurayev, 2024).

Yuqoridagi faktlar tadqiqotning asosiy xulosalaridan birini tasdiqlaydi: muhofaza zonalaridagi huquqiy rejim qanchalik qat'iy belgilangan bo'lmasin, institutsional va tashkiliy mexanizmlar (monitoring va nazorat) takomillashtirilmas ekan, noqonuniy faoliyatni to'liq cheklash imkonsiz bo'lib qolaveradi.

O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksining 69-moddasiga muvofiq, transport, aloqa liniyalari va elektr uzatish tarmoqlari o'tgan yerlarga tutash hududlarda qonun hujjatlari bilan muhofaza zonalari o'rnatiladi (Shokirov & Musayev, 2025). Shuningdek, Shaharsozlik kodeksining 62-moddasida bunday zonalarda shaharsozlik faoliyatini amalga oshirishga doir maxsus cheklovlar nazarda tutilgan. Mazkur normalar tahlili quyidagi konseptual xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

– muhofaza zonasi – Yer kodeksida alohida yer "toifasi" sifatida emas, balki mavjud toifalar (masalan, qishloq xo'jaligi yoki sanoat yerlari) tarkibida amal qiluvchi qo'shimcha *funksional-huquqiy rejim* sifatida namoyon bo'ladi;

– ushbu rejimning maqsadi – muayyan obyektlarni (suv havzalari, transport va energetika infratuzilmasi) saqlash, texnogen xavfsizlikni ta'minlash hamda salbiy ekologik ta'sirlarni minimallashtirishdir;

– muhofaza zonasidagi yer uchastkalari umumiy foydalanish tartibidan tubdan farq qiluvchi, egalik qilish va foydalanish huquqlarini cheklovchi *imperativ (qat'iy)* normalarga bo'ysunadi.

Ushbu yondashuv nazariy jihatdan Ballinger va Vormeyer konsepsiyalariga muvofiq kelsa-da, amaliyotda O'zbekistonda mazkur maxsus rejimning chegaralari, mazmuni va ijro mexamizmlari bo'yicha *yagona tizimli yondashuv* shakllanmagan.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 17-yanvardagi Farmoni bilan daryo o'zanlarida noruda materiallarni qazib olishga muayyan hududlarda muddatsiz moratoriy joriy etildi. Ushbu moratoriy daryo o'zanlari, sohilbo'yi mintaqalari va suvni muhofaza qilish zonalarini qamrab oladi. Biroq tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, *"E-auksion"* elektron savdo platformasi orqali aynan shu toifadagi (muhofaza zonasidagi) hududlardan qum-shag'al qazib olish huquqining sotilishi amaldagi huquqiy rejimlar o'rtasida *ichki kolliziyani* keltirib chiqarmoqda. Bunday vaziyatda bir tomondan budjet daromadlari va iqtisodiy manfaatlar, ikkinchi tomondan daryo ekotizimlarini saqlash, eroziyaning oldini olish va suv resurslarini muhofaza qilish kabi ekologik ustuvorliklar o'rtasida ziddiyat yuzaga kelmoqda. Natijada muhofaza zonasi ekologik-huquqiy institut sifatida o'zining fundamental himoya funksiyasini to'liq bajara olmayapti (Shokirov & Musayev, 2025).

Temiryo'l transporti yerlari bo'yicha Vazirlar Mahkamasining 616-sonli qarori temiryo'l infratuzilmasi atrofidagi ajratilgan mintaqa va muhofaza zonalarining aniq o'lchamlarini belgilaydi. Ushbu hujjat bilan mazkur hududlarda bino-inshootlar qurish, qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish, muhandislik tarmoqlarini o'tkazish, chorva o'tlatish kabi faoliyat turlari qat'iyan cheklangan. Qarorning 8- va 14-bandlarida temiryo'l xavfsizligi, ko'rinish zonalari hamda ekologik barqarorlikka tahdid soluvchi harakatlarning aniq ro'yxati keltirilgan. Ushbu normativ bazaning afzalligi – tartibga solishning yuqori darajadagi aniqligidir. Biroq amaliyotda raqamli chegaralar xaritasining mavjud emasligi yoki eskirganligi sababli o'zboshimchalik bilan qurilish holatlari tizimli muammoligicha qolmoqda

(Bundesrepublik Deutschland, 2009).

Shuningdek, elektr tarmog‘i xo‘jaligi obyektlari bo‘yicha Vazirlar Mahkamasining 1050-sonli qarori bilan muhofaza zonalarida taqiqlangan faoliyat turlari batafsil tasniflangan. Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, ushbu zonalarda eng ko‘p uchraydigan huquqbuzarliklar sirasiga elektr tarmoqlari ostida va ularga tutash hududlarda uy-joy, savdo shoxobchalari hamda chorvachilik inshootlarini noqonuniy barpo etish kiradi. Bunday obyektlarning mavjudligi nafaqat texnogen xavfni oshiradi, balki favqulodda vaziyatlarda xizmat ko‘rsatish yo‘laklarini to‘sib qo‘yib, avariya-tiklash ishlariga jiddiy to‘sqinlik qiladi (Ballinger, 2005).

Qarorga ko‘ra, bunday qurilishlar o‘zboshimcha qurilish sifatida baholanib, majburiy tarzda buzib tashlanishi kerak. Biroq Buxoro misolidagi 750 ta obyekt shuni ko‘rsatadiki, nazorat va ijro mexanizmlarining amaldagi samaradorligi yetarli darajada emas; ko‘p hollarda qurilish tugaganidan keyin, ya’ni xavf allaqachon yuzaga kelganidan so‘ng chora ko‘rilmoqda.

O‘tkazilgan tadqiqotlar natijasida sohadagi quyidagi tizimli muammolar aniqlandi (1-rasm):

Birinchidan, muhofaza zonalariga oid normalar Yer kodeksi, Shaharsozlik kodeksi, sohaga oid maxsus qonunlar va ko‘plab hukumat qarorlarida tarqoq holda bayon etilgan. Yagona “Muhofaza zonalari to‘g‘risida”gi qonun yoki unifikatsialashgan huquqiy hujjatning mavjud emasligi huquqni qo‘llash amaliyotida tushunmovchiliklar va huquqiy kolliziyalarga sabab bo‘lmoqda.

Ikkinchidan, Ballinger va Vormeyer konsepsiyalarida tavsiya etilganidek, zonalar bo‘yicha yaxlit va ochiq elektron reyestr shakllantirilmagan. Buning oqibatida jismoniy va yuridik shaxslar, shuningdek, davlat organlari muhofaza zonalarining aniq chegaralarini aniqlashda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Uchinchidan, Yer resurslaridan foydalanishda iqtisodiy manfaatlar (masalan, qum-shag‘al qazib olish) ekologik va xavfsizlik talablari bilan to‘liq muvofiqlashtirilmagan, bu esa tabiiy ekotizimlarning degradatsiyasiga olib kelmoqda.

To‘rtinchidan, noqonuniy qurilishlar ko‘p hollarda qurib bitkazilgandan so‘ng aniqlanadi. O‘z navbatida, noqonuniy inshootlarni buzish bo‘yicha sud qarorlarining ijrosi protsessual murakkabliklar va uzoq muddatli kechikishlar bilan xarakterlanadi.

Beshinchidan, aholi va biznes subyektlari muhofaza zonalaridagi huquqiy rejimlar va cheklovlar haqida yetarli darajada xabardor emas. Vormeyer ta’kidlaganidek, axborot yetishmasligi huquqbuzarliklar va yerlardan noqonuniy foydalanishning asosiy *“drayveri”* bo‘lib qolmoqda.

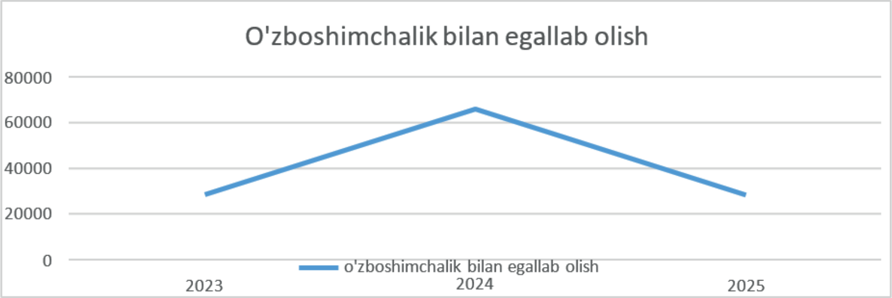

1-rasm. Muhofaza zonalarida yer uchastkalarini o‘zboshimchalik bilan egallab olish holatlarining dinamikasi (2023–2025-yy.)

Manba: muallif tomonidan ma’muriy ishlar va nazorat organlari hisobotlari tahlili asosida shakllantirilgan.

1-rasm muhofaza zonalari doirasida yer uchastkalarini oʻzboshimchalik bilan egallab olish holatlarining 2023–2025-yillar davomidagi dinamikasini aks ettiradi. 2023-yilda taxminan 30 mingta holat qayd etilgan boʻlsa, 2024-yilda bu koʻrsatkich 70 mingtagacha keskin oshgan. Bu oʻsish qurilish faolligining kuchayishi, *E-auksion* orqali ajratilayotgan uchastkalar boʻyicha axborot boʻshliqlari hamda nazorat mexanizmlarining yetarli darajada ishlamasligi bilan izohlanadi. 2025-yilning 9 oy yakunlari boʻyicha holatlar soni yana 30 ming atrofida qayd etilgan boʻlib, bu 2024-yildagi eng yuqori choʻqqidan sezilarli pasayishni koʻrsatsa-da, 2023-yil darajasidan pastga tushmaganini bildiradi. Demak, qisqa muddatli maʼmuriy choralar natijasida muayyan ijobiy siljish kuzatilgani holda, tizimli islohotlar boʻlmasa, muammo barqaror yuqori darajada saqlanib qolishi ehtimoli katta.

2-rasm muhofaza zonalarida qayd etilgan qonunbuzilishlarning funksional tuzilmasini aks ettiradi. Maʼlumotlardan koʻrinib turibdiki, huquqbuzarliklarning eng katta qismi – 63 foizi yer va yerosti resurslaridan foydalanish bilan bogʻliq (yer uchastkalarini oʻzboshimchalik bilan egallash, ruxsatsiz qurilish, yer qaʼridan belgilangan tartibda foydalanmaslik va boshqalar).

2-rasm. Muhofaza zonalarida qayd etilgan qonunbuzilish holatlarining funksional tuzilmasi

Manba: muallif tomonidan nazorat organlari maʼlumotlari asosida qayta ishlangan.

Suv obyektlariga tegishli buzilishlar 36 foizni tashkil etib, daryo oʻzanlari, sohilboʻyi hududlari va suvni muhofaza qilish zonalaridagi cheklovlarga rioya etilmayotganini koʻrsatadi. Qum-shagʻal qazib olish bilan bogʻliq alohida qayd etilgan holatlar ulushi 1 foizni tashkil etgan boʻlsa-da, ularning har biri ekologik zarar miqyosi va daryo ekotizimlariga taʼsiri nuqtayi nazaridan yuqori xavfli toifa sifatida baholanadi.

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, muhofaza zonalaridagi huquqbuzarliklar asosan yer va yerosti resurslaridan foydalanish jarayonlari bilan bevosita bogʻliqdir. Suv obyektlari va qum-shagʻal qazib olish sohasidagi qonunbuzarliklar tahlili tizimning asosiy zaif nuqtalari aynan tabiiy resurslar aylanmasi va yer uchastkalarini ajratish hamda roʻyxatdan oʻtkazish jarayonlarida toʻplanganligini tasdiqlaydi.

Muhofaza zonalarini huquqiy tartibga solish boʻyicha xorijiy davlatlar, xususan, Germaniya Federativ Respublikasi tajribasi Oʻzbekiston uchun bir qator konseptual yondashuvlarni namoyon etadi. Germaniyaning “Suv resurslarini boshqarish toʻgʻrisida”gi Qonunining (*Wasserhaushaltsgesetz – WHG*) 51–52-moddalariga muvofiq, umumiy suv

ta'minoti manfaatlarini himoya qilish maqsadida suv havzalarida maxsus muhofaza zonalari belgilanadi (Ballinger, 2005). Ushbu zonalar nafaqat suv zaxiralarini saqlash, balki yomg'ir suvlari oqimini boshqarish hamda agroximikatlarning suv havzalariga kirib borishini cheklash kabi muhim vazifalarni bajaradi.

Germaniya tajribasining o'ziga xos jihati shundaki, muhofaza zonasi maqomini berish viloyat darajasida amalga oshiriladi va u dastlab uch yilgacha bo'lgan muddatga belgilanadi. Ekologik holat qayta baholanganidan so'ng, ushbu muddat ko'pi bilan yana bir yilga uzaytirilishi mumkin. Bunday "muddatli yondashuv" yer uchastkalarining cheklanmagan muddatga muayyan subyektlarga biriktirib qo'yilishidan kelib chiqadigan korrupsiyaviy xavflarni kamaytiradi hamda ekologik xavfsizlik mezonlarini doimiy monitoring qilish imkonini beradi (Ballinger, 2020).

Buyuk Britaniyada esa qirg'oqbo'yi hududlarini boshqarish *Shoreline Management Plans* (SMP) orqali amalga oshiriladi. Ushbu rejalashtirish tizimi sohil chizig'ining eroziyaga uchrashi, suv sathining o'zgarishi, tarixiy va madaniy meros obyektlari, iqtisodiy infratuzilma va aholi yashash joylari o'rtasidagi murakkab muvozanatni ta'minlashga qaratilgan. Suv obyektlari atrofidagi hududlar to'liq taqiqlangan zonalar sifatida emas, balki alohida tartib va cheklovlarga ega bo'lgan funksional hududlar sifatida ko'riladi; ya'ni investitsiya va xo'jalik faoliyatini butunlay man etish o'rniga, ularni ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish talablari bilan uyg'unlashtiruvchi mexanizmlar qo'llanadi. Bu yondashuv yerga bo'lgan huquqlarni saqlagan holda, foydalanish shartlarini qat'iylashtirish va resurslardan foydalanish jarayonini doimiy monitoring ostiga olishga imkon beradi (Vormeier, 2017).

Germaniya va Buyuk Britaniya tajribasi shuni ko'rsatadiki, muhofaza zonalarining samaradorligi nafaqat cheklovlar qanchalik qattiq belgilanganligiga, balki ularning muddatli, qayta ko'rib chiqiladigan va raqamli monitoring tizimlari bilan integratsiyalashgan bo'lishiga bog'liq. Bu model O'zbekiston uchun ham moslashtirilishi mumkin: muhofaza zonalarini kategoriyalar bo'yicha farqlash, ulardan foydalanish huquqlarini ma'lum muddatga berish va ekologik natijalar asosida uzaytirish, shuningdek, GIS va yagona reyestr asosida boshqarish – mavjud muammolarni kamaytirish uchun muhim institutsional asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

O'tkazilgan nazariy, normativ va amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston Respublikasida muhofaza zonalari hududidagi yer uchastkalaridan foydalanish bo'yicha huquqiy tartib mavjud bo'lsa-da, ularning samarali ishlashini ta'minlovchi tizimli mexanizmlar to'liq shakllanmagan. Suv havzalari atrofida noruda materiallarni noqonuniy qazib olish, energetika va temiryo'l infratuzilmasi muhofaza zonalarida o'zboshimchalik bilan qurilish qilish holatlarining ko'pligi, shuningdek, idoralararo ma'lumotlar integratsiyasining yo'qligi ushbu institutning huquqiy himoya funksiyasini sezilarli darajada susaytirmoqda.

Germaniya va Buyuk Britaniya kabi davlatlar tajribasi esa muhofaza zonalarini differensial kategoriyalash, muddatli foydalanish rejimini joriy etish hamda yagona raqamli reyestr asosida monitoring qilishning yuqori samaradorligini isbotlamoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqib, sohadagi huquqiy tartibotni takomillashtirish maqsadida quyidagi ilmiy asoslangan takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, Germaniya va Buyuk Britaniya modellarini milliy qonunchilikka moslashtirgan holda, muhofaza zonalarini xavf darajasiga ko'ra "A", "B" va "C" toifalarga ajratish taklif etiladi. "A" toifasi – ekologik va texnogen xavfi yuqori bo'lgan, har qanday xo'jalik faoliyati qat'iyan man etiladigan hududlar; "B" toifasi – cheklangan xo'jalik faoliyatiga (past intensivlikdagi infratuzilma yoki rekreatsion maqsadlar) ruxsat etiladi-

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

gan zonalar; “C” toifasi – qat’iy ekologik va texnik reglamentlar asosida nazorat ostidagi xo‘jalik faoliyatiga yo‘l qo‘yiladigan hududlar.

Bunday yondashuv iqtisodiy manfaatdorlik va ekologik barqarorlik o‘rtasidagi optimal muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, Germaniya tajribasidan kelib chiqib, muhofaza zonalaridagi yer uchastkasidan foydalanish huquqini vaqtinchalik (masalan, uch yilgacha) muddatga berish tartibini joriy etish lozim. Huquqni uzaytirish faqatgina ijobiy ekologik monitoring va ekspertiza xulosasi asosida amalga oshirilishi shart. Bu mexanizm:

– Yer resurslaridan “abadiy” va nazoratsiz foydalanish imkoniyatini cheklaydi;

– korrupsiyaviy xavflarni kamaytiradi;

– atrof-muhitga yetkazilayotgan ta’sirni muntazam qayta baholash tizimini shakllantiradi.

Uchinchidan, Buxoro viloyati misolida aniqlangan tizimli huquqbuzarliklar an’anaviy nazorat usullari samarasiz ekanini tasdiqlaydi. Shu bois barcha muhofaza zonalari bo‘yicha interaktiv kadastr xaritalarini yaratish, masofadan zondlash (dronlar va sun’iy yo‘ldoshlar) hamda real vaqt rejimida GIS-monitoringni yo‘lga qo‘yish zarur. Bunday tizim noqonuniy qurilish va yer egallash holatlarini erta bosqichda aniqlash, vakolatli organlar uchun avtomatik xabarnomalar yuborish va inson omilini kamaytirish va profilaktika choralarini tezkorlik bilan qo‘llash imkonini beradi.

To‘rtinchidan, hozirgi kunda muhofaza zonalariga oid ma’lumotlarning tarmoq idoralari (temiryo‘l, energetika, ekologiya, suv xo‘jaligi) tasarrufida tarqoq holda saqlanishi tizimli huquqiy noaniqliklarni keltirib chiqarmoqda. Yagona elektron reyestrning barpo etilishi:

– muhofaza zonalari chegaralarini huquqiy jihatdan aniqlashtirish;

– fuqarolar va tadbirkorlar uchun ochiq va shaffof axborot bazasini shakllantirish;

– *E-auksion* va boshqa raqamli platformalar bilan avtomatik integratsiyani ta’minlash orqali korrupsiyaviy risklarni minimallashtirish imkonini beradi.

Umuman olganda, muhofaza zonalaridagi yer uchastkalaridan foydalanishni mutlaqo taqiqlash na iqtisodiy, na ijtimoiy nuqtayi nazardan o‘zini oqlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, eng maqbul yechim – ushbu yerlarga bo‘lgan huquqlarni saqlagan holda, foydalanish shartlarini transformatsiya qilishdir. Buning uchun foydalanish rejimlarini qat’iylashtirish, huquqlarni muddatli xarakterga o‘tkazish hamda foydalanuvchi zimmasiga ekotizimni tiklash va infratuzilma xavfsizligini saqlash bo‘yicha aniq imperativ majburiyatlar yuklash lozim. Xalqaro tajriba asosida shakllantirilgan ushbu model O‘zbekistonda ekologik xavfsizlikni ta’minlash, infratuzilma barqarorligini oshirish va yer resurslaridan foydalanishning mustahkam huquqiy mexanizmini yaratishga xizmat qiladi.

REFERENGES

1. Ballinger, R. C. (2005). *Coastal zone management: Principles and practice*. Earthscan. https://www.researchgate.net/publication/275655805_Coastal_Zone_Management_Principles_and_Practice_Introduction_and_Overview

2. Ballinger, R. C. (2020). Shoreline management plans in England and Wales: An evaluation of the scientific basis. *Marine Policy*, *115*.

3. Bundesrepublik Deutschland. (2009, 31. Juli). *Wasserhaushaltsgesetz [German Water Resources Act] (WHG).* Bundesgesetzblatt I, S. 2585. https://www.gesetze-im-internet.de/whg_2009/index.html

4. Cummins, V., O'Mahony, C., & Connolly, N. (2004). *Review of integrated coastal zone management and principles of best practice*. The Heritage Council. https://www.heritagecouncil.ie/content/files/review_integrated_coastal_zone_management_2003_2mb.pdf

5. Department for Environment, Food and Rural Affairs. (2017). *Shoreline management plan guidance. Volume 1: Aims and requirements*. Defra. https://www.dhigroup.com/upload/campaigns/ShorelineManagementGuidelines_Feb2017.pdf

6. Environment Agency. (2023). *Shoreline management plan supplementary guidance*. UK Government. https://environment.data.gov.uk/shoreline-planning/documents/Shoreline%20Management%20Plan%20Supplementary%20Guidance%202023.pdf

7. IPCC Coastal Zone Management Subgroup. (1990). *Coastal zone management.* In *Climate change: The IPCC response strategies* (pp. 131–158). Intergovernmental Panel on Climate Change. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/ipcc_far_wg_III_chapter_05.pdf

8. Jurayev, B. (2024). Yer munosabatlarida ekologik xavfsizlik va muhofaza zonalarining huquqiy ta'minoti: Qonunchilik va amaliyot tahlili [Legal support for environmental security and protected zones in land relations: Analysis of legislation and practice]. *Scientific Bulletin of Law and Public Policy*, *3*(1), 48–59.

9. Kazakov, A., Khasanov, I., Maxmadiyev, D., Xakberdiyev, M., & Akbarkhonov, S. (2022). Formation of land use system in Uzbekistan: Past and today. *E3S Web of Conferences*, *365*, 04014. https://www.researchgate.net/publication/375520362_Formation_of_land_use_system_in_Uzbekistan_Past_and_today

10. Kenjaev, R. Kh. (2024). The role and importance of environmental control in the use and protection of agricultural land in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies*, *2*(2), 378–395. https://www.grnjournal.us/index.php/AJPDIS/article/download/3314/2876/5800

11. Kholdorov, S., Jabbarov, Z., & Shamsiddinov, T. (2023). Soil governance: A review of the current legislative framework for managing soil resources in Uzbekistan. *Soil Security*, *11*, 100105. https://doi.org/10.1016/j.soisec.2023.100105

12. National News Agency of Uzbekistan. (2023). *"O'zenergoinspeksiya" Buxoro hududiy bo'limi tomonidan elektr tarmoqlari muhofaza zonalarida 750 ta noqonuniy qurilish aniqlangani haqida axborot [Information on the detection of 750 illegal constructions in the protection zones of electric networks by the Bukhara regional branch of "Uzenergoinspeksiya"].* UZA.uz.

13. Shokirov, Sh., & Musayev, I. M. (2025). Suv obyektlarining suvni muhofaza qilish zonalarini belgilash va monitoringini yuritish usullari, yutuqlar, muammolar va ilmiy yechimlar [Methods for establishing and monitoring water protection zones of water bodies: Achievements, problems, and scientific solutions]. *Oriental Journal of Geography*, 1–12.

14. Tursunov, D., & Rustamov, N. (2025). O'zbekiston Respublikasida suvni muhofaza qilish zonalarida yer resurslaridan foydalanish huquqiy mexanizmlari [Legal mechanisms for the use of land resources in water protection zones in the Republic of Uzbekistan]. *Journal of Environmental Law and Policy Studies, 1*(4), 112–127.

15. Uzakova, G. S. (2025). Environmental and legal requirements for zoning of urban settlements in the Republic of Uzbekistan. *International Journal of Development and Public Research*, 15–30. http://pubjournals.com/ijdpr/article/download/162/132/425

16. Vormeier, P. (2017). *Kommunales flächenmanagement und schutzgebietssysteme [Municipal land management and protected area systems].* Vahlen Verlag.

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

2026-yil 1-son

VOLUME 10 / ISSUE 1 / 2026

DOI: HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1.